

Politika biluzik birusaren garaian

Mario Zubiaga Garate

UPV/EHUko Politika eta Administrazio Zientzia Saileko irakaslea

Nor da erruduna?

Honako hauxe da bizi dugun apokalipsiaren erruduna: SARS-CoV-2 birusa, koronabirus familia zabalaren kide azkarra, are maltzurra. Hobeto zabaltze aldera eragingo dituen sintomak ezkutatzen dituen ARN birusa. Mutatzeko gaitasun handia duena, alegia, txerto eraginkorra zailduz. Ziurrenik saguzarren artean gozo bizi zen birusa eta beste espezie batera, gurera, jauzi egin duena, os-tatu ugari eta abegikorragoaren bila (Quammen 2020). 'Giza Sistema' osoa, letra larriz, goitik behera, Txinatik Brasilera, astindu duen etsai nanometrikoa.

Krisiaren ezaugarritzea

Kanpo/barne krisia

Kanpotiko etsai hau... kanpotikoa al da? Batetik, kanpo/barne muga hori bereiztea zaila da birusen aurrean gaudela. Izan ere, gure genomak birus askoren kode genetikoa dauka, eta, hortaz, gu ere, neurri batean, birusak ere bagara.¹ Bestetik, zer krisi mota bizi dugu? 2008koa barne-krisia zen, sistema kapitalistaren logika ekonomikoak berak aldiro-aldiro sortzen

dituen horietakoa. Hau, berriz, ‘naturatik’ dator, ‘sistematik’ kanpo, edo sistemaren muinetik. Azpiegituraren azpiegituratik dator, usu ‘esternalitate’ gisa definitu izan den eremutik.

Modernitateak azpiegitura ekonomikoaren arabera ulertu ditu ‘gainegitura’ guztiak –politika, kultura, gizartea...–, baina lehen solairu horren azpian ‘beste’ solairu bat zegoen estalita, benetako azpiegitura fisikoa. Denaren eta ez denaren muga gaindiezina. Birusaren agerraldiak ezkutuko geruza hori azaleratu du. Horregatik, inozokeria litzateke –edo maltzurkeria interesatua– pandemia hau krisi ekologikotik bereiztuko bagenu, indarrean dagoen sistema ekonomiko xahutzaileak eragindako egoeratik. Ekosistema basatien suntsitzea, errentagarritasuna irizpide bakartzat duen elikagaien ekoizpen eredu zoroa eta klima-aldaketaren ondorioak lapiko beldurgarrian batu dira. Quammenek (2020) maisuki erakutsi duen bezala, epe ertainean helduko zaizkigun beste pandemia globalen aitzindaria izan da koronabirusarena.²

‘Gaia hipotesi’ apokaliptikoari keinu bat besterik ez. ‘Mundua gu gabe’ edota ‘gu mundurik gabe’ pentsatzeko aukera eman digu pandemiak (Danowsky eta Viveiros de Castro 2019). Antropozenoaren amaieraz pentsatzeko aukera, alegia. Munduaren amaieraren mitoa ez da inoiz desagertu, baina, gure bizirautearen baldintza material oinarrizkoak eztabaidagai nagusi bilakatzen direnean, froga enpirikotik harago dauden mitoak edo narratibak nagusitzen dira. Narratiba horien izaerak –gezur edo egia enpiriko izateak– ez du garrantzirik: baldin eta lasaigarria bada, kaosean ordena ezarriko badu –edozein ordena–, balekoa da.

Gaiaren –Lurra izaki etiko gisa– irauteak gizakia desager dadin eskatzen du jada? Bere autodefentsarako bitartekoa ote da birusa? Konfinamenduak iraun duen bitartean naturak berreskuratu duen lekua ikusi besterik ez dago ‘gu’-rik gabeko munduak lehengora itzultzeko arazorik ez duela ulertzeko... Eta etxekotuta egon garen tarte horretan ere, ‘mundu fisikoa’ galdua, esperientzia birtualen eskutik gizarteak iraun duela ikusita, *Matrix* filmak erakutsitako etorkizun distopikoaren

zantzuak sumatzeko modua izan dugu: egoera plazentarioan bizi izan baikara, energia (datuak) ekoizten eta kontsumitzen, mundutik at. Mundurik gabe iraun dugu.

Ustekabea izan al da?

Birusak gainditu egin gaitu. Gure osasun zerbitzuak, gure jarduera ekonomiko osoa, hezkuntza, aisia eta gure ohiko jendarte harremanak hankaz gora utzi ditu pandemiak... Ustekabea izan dela esatea erraza litzateke, baina bizi duguna nekez definienezake tupusteko 'akontezimendu' edo gertakizun gisa. Hainbat eleberri eta saiakeratan idatzia eta filmetan ikusia genuen jada izurrite hau.

Kapitalismoa akabatu ez ezik, birus honek produktibitatea areagotu egin du arlo akademikoan: Googlen sartu besterik ez dago konfinamendu garaian eta hortik aurrera gaiaren inguruan idatzitako artikulu zientifikoen ugaltzeaz jabetzeko. Baina harritzekoa ez da gaurko ekoizpena, ez. Aitzitik, koronabirusaren zantzurik ez zegoenean³ ere, gaurko eztabaidagaiak -ia guztiak- presente egon dira hainbat autore esanguratsuren lanetan, gertukoak eta urrun daudenak, klasikoak eta horien irakaspena jarraitzen dutenak: Agamben, Gabilondo, Brown, Eposito, Foucault, Arendt, Sadin, Beck, Fischer, Zizek, Byung-Chul Han...

Alabaina, filosofia jasoak bainoago, masa-kulturak eraitkitzen ditu gaur mundu garaikidean ziurgabetasunari aurre egiteko behar ditugun narratiba edo mitoak. Zentzu horretan, zineman bizi izan ditugu jada gaurko atsekabeak: *The Andromeda Strain* (1971) klasikotik hasita, gutxi batzuk aipatzearen: *Contagion* (2011), *12 Monkeys* (1995) *Outbreak*

Inozokeria litzateke –edo maltzurkeria interesatua– pandemia hau krisi ekologikotik bereiztuko bagenu, indarrean dagoen sistema ekonomiko xahutzaileak eragindako egoeratik

(1995), *I Am Legende* (2007), *Train to Busan* (2016), *28 Days/Weeks Later* (2002/2007), *Cargo* (2013), *Virus* (2013), *96 Days* (2016)... Eta, noski, zombien saga luzea eta azkenaldian eman-korra, George A. Romeroren klasikoetatik hasita...⁴ Guztietan: gaixotasun infektiboa, kutsadura, izurritea, bat-batean 'ezaguna' duguna oso 'beste' bilakatzen denari beldurra... filmok gure kosmobisioarekin, izuarekin eta izuaren aurreko itxiturarekin elikatu dute, harresi handiak –*World War Z* (2013) filmean, esaterako– edo txikiak, gure etxeetako hormak –'panikoaren gelak'– ugalduz.

Apokalipsia aurreikusita eta aurrez idatzita baldin baze- goen, orduan... zein da giza agentziaren lekua? Fikzioan eta pentsamenduan 'gertatu' bada jada bizi dugun egoera, non dago 'gertakizunak' berez ekarri beharko lukeen sorpre- sa, ezustekoa? Gizakiok historia egitera ala betetzera gatoz mundura? Ez dugu orain Hegel edo Kojève lapikoan sartze- ko asmorik. Ur sakonak dira, sakonegiak. Hemen agentzia, giza egintza edo eragiletzaren errebindikazioa egingo dugu. Ekintza kolektiboak (eta istripuak) dira, Arendten hitzetan,⁵ aurreikuspen sistemiko guztiak bertan behera botatzen di- tuztenak. Zorionez, dio berak. Zorionez, diogu.

Esan ohi da akontezimenduak *a posteriori* eraikitzen dituela bere kausak; oraingoan, birusak bere etorrera aldeztu aurre- tik erakutsi digu, fikzioaren eta pentsamenduaren bitartez deskribatu du bere burua. Baina birusa 'denboraren lerroan' baldin badago ere, gizakion ekintza askeak lerro horretatik at topatu dezake bere burua (Zapiain 2006). Dena jada aurrei- kusita dagoela/zegoela onartuta ere, filmetan –ia guztietan– narratibak amaiera desberdinak izaten ditu, baikorra gehie- netan, gazi-gozoa askotan, ezkorra gutxitan. Hiru aukera, hortaz. Pandemiaren amaiera ez dago idatzita, edo, bederen, uste horrek ekintza askerako bidea zabaltzen du. Alabaina, ekintza askerako eremua denbora-lerro desorekatuan ko- katzen da: batetik, normaltasunaren inertziak duen indarra eta 1918an bezala 'betikoa' errepikatzen garamatzen logika,⁶ eta, bestetik, etorkizunari buruzko pentsamendu estrategikoa

zailtzen duen sistemaren epe laburreko berezko logika. Hain zuzen ere, mundu-sistemak epe luzera begirako 'ekintza askeak' beharko lituzkeen unean. Denbora-lerrotik irten ezean, akaso, gizakion lerroak gertu izango baitu amaiera.

Birus desmaskaratzaila: 'erreal' eta errealtatea

Oso bizkorrak izan al dira pentsalariak edota gidoigileak? Bai, noski. Artistek eta pentsalariak aurrez ikusi edo marrazten al dute etorkizuna? Ez. Agian, 'errealaren' mundu gordina begiztatzeko gaitasuna dute, ez dira leize-zuloko itzalekin konformatzen... Izan ere, birus hau, gauza guztiez gaindi, maskarak inposatzen dituen birus hau, desmaskaratzaila izan da; errutina hautsita, normaltasuna desagertuta, errealtatearen atzean dagoen 'erreal' biluztu du, artea eta pentsamendua aspalditik, betidanik erakusten saiatu direna. Baina zertan datza 'erreal' hori? Modernizazio kapitalistak al diro-al diro bizkortze aldiak izan ohi ditu, eta XX. mendearen amaieran hasitako bizkortze iraultzailean gaude murgilduta. Horixe da bizi dugun abagune sistemikoa, garaiko espiritua edo *Zeitgeist*-a: iraultza. Modernizazioaren uhin garaikidea jauzi teknologikoaren eta eredu energetikoaren esparruko aldaketaren eskutik dator –lurrina, argindarra, petrolio eta deskarbonizazioaren hastapena–, eta azkartze horiek beti datoz inperio aldaketarekin, ziurgabetasunarekin eta, ondorioz, nolabaiteko jendarte-diziplinatzea eskatzen duen emergentziarekin... Ez dugu ikuspegi konspiranoikoarekin bat egiteko asmorik, baina, akaso, birusak erakutsi digu zein den mundu osoa diziplinatzeko tresna egokiena, hondamendira eramango gintuzkeen gerraren ordezkotzat proposa.

Politikaren jomuga pandemia garaian: bizitza ala bizitza ona

Biopolitika/nekropolitika eta bioboterea

Pandemia honek –guztion bizitza biologikoa arriskuan jarri duen neurrian– politikaren muinean, erroan dauden

Biopolitika, nekropolitika
eta bioboterea
kontzeptuetan bil
genezakeen eztabaidak
gaurkotasun erabatekoa
erdietsi du: bizitza
biologikoa edota
bizitza duina? Zein dira
duintasunaren gakoak?

eztabaidak ekarri dizkigu. Besteak beste, biopolitika, nekropolitika eta biobotere kontzeptuetan bil genezakeen eztabaidak gaurkotasun erabatekoa erdietsi du: bizitza biologikoa edota bizitza duina? Zein dira duintasunaren gakoak? Agambenek (2010) *Homo sacer* gisa definitzen duen figura horrek –gizaki sakratua eta erabat sakrifikagarria denak– biopolitika eta nekropolitika (Mbembe 2011) elkartzen ditu, txanpon beraren bi alde gisa. Egungo gobernamentalitateak (Foucault 1978) –bizitzaren eta gorputzen gobernu biopoliti-

koak– gauza guztien gainetik jartzen omen du herritarron bizitza biologikoa babestea, baina, aldi berean, estatuak (edo preseski, merkatuak) erabakitzen du zein baldintzatan eta nor den sakrifikagarria... Hil edo hiltzen utz daitekeena, ‘balio gorenekoagoren’ baten mesedetan.

Krisi honetan bizitza zen gauza guztien gainetik jarri behar zena, baina merkatuak erabaki du zein zen heriotzaren prezioa... Ezagunak dira hipokrisia bio/nekropolitiko horren ondorioak: jendearen ziurgabetasuna eta horrekin lotuta dauden zaurgarritasuna eta beldurra, izua, izu urtean.

Noski, zaurgarritasun horren aurrean eta, batez ere, merkatuak agindutako nekropolitikaren kontra –fabrikak edota tabernak edozein modutan zabaltzea lehentasuntzat jotzen duen kapitalak–, bizitza biologikoa eta konfinamendua errebindikatu du jendarteak, osasun partikular eta kolektiboaren izenean. Alabaina, aldi berean, *vita nuda* defendatzearen, batzuetan bizitzaren duintasun politikoa –*vita activa*, duintasun bakarra, esango nuke– arriskuan jarri da. *Zoon politikon-a bios* hutsaren aldarean sakrifikatzeko arriskua ezin gutxietsi genezake. Bizia –banakoa– eta bizitza –kolektiboa– bereiztea komeni.

Horrela, birusak ekarritako konfinamenduaren baldintzen kritika alde desberdinetatik etor daiteke, teilakatze eta artikulazio ideologiko bitxiak sortuz: neoliberalismo hutsetik, bana-koak erabaki behar duelakoan ekonomiari erabateko lehentasuna eman dion jarrera –Barrio de Salamancako morroiak–; ikuspegi libertario anarkistatik, inposaketa sistemiko hipokritaren aurka askatasunaren izenean desobedientzia aldarrikatzen duena; edo ikuspegi demokratiko erradikal batetik:

Eztabaida dezagun zein diren osasun kolektiboaren izenean guztion mesedetan –epe labur eta luzean– mugatu behar ditugun eskubideak, zein den onar dezakegun arrisku eta isolatze maila, nola banatu pandemiaren kalteak eta laguntzak, eta hori guztia herritarrei eta eragileei behar duten lekua eman, bio/nekro politikaren binomio maltzurra arbuaiatuz, Negrik aipatu duen biobotere erresistentearen izenean.⁷

Izan ere, bizitzaren duintasunaren ikuspegitik, eztabaida politikoaren ukapena da arazo nagusia –espazio publikoaren ezabapena, alegia–, ez horrenbeste erabaki politiko baten edo bestearen edukia... Datu argirik ez dagoenean, ez baitago edukiari buruz eztabaidaezina den ezer esaterik. Argi dago sektore ekonomiko batzuk martxan mantendu behar direla –inork ez du hori ukatzen–, arazoa da oinarritzko sektore ekonomiko horien definizioa nork egingo duen ez dagoela argi, askotan langileen baldintzak ez direla sindikatuekin adosten, edota, oro har, herritarron konfinamenduaren baldintzak eztabaida politikatik at daudela, eremu publikotik at.

Banakoaren bizitza biologikoaren izenean, beti ere merkatuaren edo lobbyen presiopean, dena sakrifikatzen denean, ongizate publikoaren izaera eta mugak ez ditugunean denon artean erabakitzen, autoritarismoari bide ematen ari gaitzaizkio. Kontrara, politikaren jomuga ez da bizitza fisiko hutsa zaintzea, bizitza ona, duina zaintzea baizik, nahiz eta nekropolitikaren aurrean bizitza fisikoaren zaintza izan, gurpila itxiz, bizitza duinaren ardatzetako bat, ez bakarra. Politikak, alegia, polisak erabaki behar du duintasun hori, ez banakoak, ez estatuak –kontrolrik gabe–, ez merkatuak.

Eremu publikoaren desagerpena, politikaren ukazioa

Horixe da krisi honek ekarri duen benetako ‘berrikuntza’: polisaren bat-bateko desagerpena, etxekotzea.⁸ Zein zintzo eta otzan sartu garen gure etxeetan... Harritzekoa da jendartearen diziplina. Nolatan? Freudek aztertu zuen ‘heriotza-pultsioa’ hor egongo da nonbait, edo estoizismoa, La Boétieren borondatezko morrontza, gaixotasunari beldurra edo isunari, kontzientzia kolektiboa, komunitatearen eta gertuko zaintza... Hain izan da bortitza etxekotzea, ezen euskal herri indigenaren espirtu dionisiakoa bera ere (Martinez Lizarduikoa 1998) ezbaian jarri duela.

Festak amaitu dira. Gure bizitza kolektiboaren muinean dauden festak egutegitik desagertu dira, urteroko errutinak apurtuz. Jaien izaera publikoa, pribatua eta herritarraren arteko tentsioa nabarmena izan da azken hamarkadotan. Apurka-apurka, ekimen herritarrak tartea utzi behar izan dio ekimen instituzionalari edota pribatuari, eta jaia –berez ordenaren apurketa dena– plangintza ordenatuaren edota merkantilizatuaren menpe geratu da hein batean. Pandemiak lehia horretan ere eragin nabarmena izan du: kasu batzuetan, erakundeek ofizialki bertan behera utzi dituzte jaiak, bestetan ‘ez-jai’ mugatuak ametitu dituzte, ekimen herritarrak berak askotan jaia bertan behera uztea erabaki du, eta, batzuetan, herritarrek legez kanpoko jai klandestinoak egin dituzte, kallean edo etxeetan. Modu batera edo bestera, aisia banan-banakoa bilakatu da, eremu domestiko pribatura ekarri da.⁹ Berrero ere, politikotasunaren eta gizarteak ezinbestekoak dituen erritual komuneren ukazioa (Byung-Chul Han 2020): etxeko bizitza etxekotua.

Eta, festekin batera, protestak eta kaleko errebindikazioak ere zaildu edo oztopatu dizkigu birusak. Nor da kalearen jabea? Manuel Fragaren paradisuan bizi izan gara... Kalea nirea da! Segurtasun indar guztien pagotxa izan da konfinamendua, supermerkatuko zinpekotik hasi eta Espainiako armadara... Alabaina, hori ere ez da ‘berria’. *Mozal legea*¹⁰ indarrean jarri zenetik, edo lehenago, ekintza kolektiboari lotutako eskubide

eta askatasunen eremua asko murriztu da. Birusaren kariaz, kalerik gabe egon gara hiru hilabetez, eta oraindik kalearen erabilera mugatua da oso. Mobilizazio modu berri horiek asko baldintzatzen dute ‘kopurua’ biltzea, indarra adieraztea (Tilly eta Wood 2010). Konfinamenduak iraun duen bitartean, eremu pribatua bilakatu da ekintza politikorako gune bakar: balkoia eta bakoitzak bere etxetik egin zezakeen bi-deokonferentzia, hori ere eremu pribatuan, bakarka, ikusiko dena. Balkoiak, Twitter eta Zoom... zein neurritan dira ekintza politikorako eremu eraginkorrak? Diskurtso aldetik bai agian, eta hori ez da nolana hiko jomuga –eskuineko populismoak eta bere ideologo Stephen K. Bannonek ondo dakite hori–; baina, Morlinok (1988) erakusten duen moduan, aldaketarako gakoak hiru dira: diskurtsoa, mobilizazioa eta aldatu nahi den sistemaren eraginkortasuna ezbaian jartzea. Eta ez dirudi ‘elkarrekin’ aritu gabe hiru aldagai horiek aktibatzeke modurik dagoenik, Arendtek (2015) ongi esan bezala. Ekintza kolektiboa ‘kutsatze’ prozesu bat besterik ez da, finean, orain debekatuta dugun harreman fisikoa behar duen kutsatze bizigarria.

Nolakoak izango dira mobilizazio arautuak –manifestazioak edo kontzentrazioak– hemendik aurrera? Eta arautu gabeak? Desobedientzia zibilak hartuko du ziurrenik indarra... Baina ez al da desobedientzia zibila neoliberalen tresna izango, publikotasunaren kaltetan? Mobilizazio apalena ezinezkoa bada, protesta arautu gabea bihurtu daiteke eremu publikoaren defentsarako leku ia bakarra. Protestaren gaiaz edo moduaren egokitasun politikoaz harago, protestarako eskubidearen errebindikazioa bera bihurtuko da ekintzaileen lehentasuna. Azkenean, birusak berpiztu besterik ez baitu egin gizarte eragileen artean aspaldi zabaldutako eztabaida.

Urrezko kaiola digitala: diziplina eta errendimendua

Etxekotze honek klase arrakala zaharrak areagotu ditu: lan ziburra edo zuzenean kaltetutako sektoreetan egiten dena,

telelanaren aukera duena eta kutsatzeko arrisku fisikoa daka-rrena, adinduen edo umeen gutxiestea, zaintzaren banaketa bigabea... Eta berriak, arlo pribatuari dagozkionak, txikikeriak diruditenak baina konfinamendu garaian ez nolanhikoak: balkoirik bai/ez, iparrera begira edo hegoaldera, ume txikiak edo zakurra bai/ez, bikotea etxean bai/ez, etxe txikia/handia, hirian/landa giroan, bistak mendira/patiora... Eta, noski, etxekotzeak digitalizazioa bizkortu duen aldetik, arrakala digitala.

Pandemiaren kudeaketa digitalak Foucaulten gizarte diziplinarioa –negatibitatea: «ezin zara irten»–, eta Byung-Chul Hanen errendimenduaren gizarte –positibitatea: «lehen bezala lan egin ahal duzu, yes you can»– uztartu ditu. Gobernamentalitate digital honetan, itxitura, izua eta Sebastian Friedrichek (2018) aipatzen duen gure buruaren optimizazio biopolitiko lapiko diaboliko berean bildu dira, etorkizuneko mundu distopikoaren aurrekari gisa. Izan ere, kapitalismo kognitiboari dagokion produktibitatea izugarri areagotu da. Merkantzia nagusia, datuak, biderkatu egin dira hilabeteotan: online lana, hitzaldiak, ikastaroak, sare sozialen erabilera, kontrol telematikoak... Eta dena etxetik irten gabe. Fisherrek (2016) «negozioen ontologia» salatu du «estres postfordistaren» kausa legez, digitalizazioak jauzi kualitatiboa dakar «errealismo kapitalista» honetan.

Matrix (1999) filma datorkigu gogora –gizakiok erlauntzean lotuta, energia ekoizten esperientzia birtualak bizitzen ditugun bitartean–, baina, aldi berean, sare digitalen trinkotzeak inteligentzia kolektiboari bide eman diezaioke. Aukera biak zabalik daude. Sadinek (2020) deskribatu duen posthumanismora eraman gaitu: teknologia ez da jada erabakian ‘laguntzeko’ protesia, ‘egiaren’ eroalea baizik, gizakiok kudeatu ezin dugun datu andanatik eratorritako egia ukazina. Baina, aldi berean, sare telematikoak giza harremanak mantentzeko tresnak dira: eremu publiko berria. Zer izango zen itxialdia sarerik, Internetik gabe? Hemen kokatzen da sare telematikoaren anibalentzia: erabateko kontrol sozialerako eta errendimendu-diziplinaren arteko uztardura

arriskutsuenari bide emateko tresna eta, aldi berean, eremu komuna/publikoa mantentzeko eta garatzeko tresna... itxialdi pandemikoak beste modurik baimentzen ez duenean. Kontuan har dezagun ez dela izango gure azken konfinamendua.

Politikaren nolakotasuna pandemia garaian

Gobernantza: eraso globalak, tokiko kudeaketa

Politikagintzan ere, zaharrak berri. Krisi pandemikoak ez dakar, berez, berri askorik. Lehendik ezagunak ziren arazoak, joerak, arriskuak, eztabaidak eta konponbideak dira orain esku artean ditugunak. Hori bai, agerian, biluzik daude eta zirt edo zart egiteko tenorean. Maila guztietan sumatzen da bi muturren arteko hautua egin beharra:

a) Munduan, maila globalean, inperio berria ate joka dugu –Txina–, eta ezaguna da inperio aldaketak beti izan ohi direla gatatzeko. Bi aukera: Mendebaldeko eta Ekialdeko aginte globalen arteko lehia eta gerra logika kapitalista teknoautoritariopean, ala elkarlanean oinarritutako gobernu globala. Ez naiz oso baikorra; erdibidean geratuko bagina, gaitz erdi.

b) Europan, nabarmena izan da pandemiari aurre egiteko erabaki partekatuak hartzeko gaitasun eza. Europako nazio-estatuak izan dira krisiaren kudeaketarako hobetsi diren ohiko eremuak, eta erakunde europarren lidergoa ahula izan da oso. Birusak abagune zailan topatu du Europa. Halere, esparru honetan baikorragoak izateko arrazoiak baditugu:

hasierako austeritateak lekua utzi dio laguntza ekonomikoen zama partekatzeari, Europako federalizazioaren mesedetan.

Munduan, bi aukera:
Mendebaldeko eta
Ekialdeko aginte
globalen arteko lehia eta
gerra logika kapitalista
teknoautoritariopean, ala
elkarlanean oinarritutako
gobernu globala. Ez naiz
oso baikorra

c) Espainiako Estatuan, berriz, lehendik zetozen joera zentralizatuak edota eskubide eta askatasunen murrizketak ez dira eten, 'musika' zertxobait aldatu den arren. Ikusteko dago gobernu berriak zekarren aldaketarako itxaropena, errenta eta lurralde boterearen banaketari dagokionean, zapuzten den edo benetan estatuak behar duen erreformari ekiten zaion.

d) Euskal Herrian ere, paradigma aldaketa prozesu sakon baten erdian harrapatu gaitu birusak: Elkargoaren bigarren agintaldiak eskatzen duen hausnarketa estrategikoan murgilduta dago Iparralde; Nafarroan 'erregimenaren' aldaketa egonkortze fasean, eta Autonomia Erkidegora une kritikoa heldu zen birusa: legebiltzarra deseginda, hauteskudeen zain... Alabaina, unean uneko eta lekuan lekuko abaguneaz aparte, euskal politikagintzan gai sakonagoak ditugu esku artean, pandemiak modu askoz ere gordinagoan mahaigaineratu dizkigunak:

- Hegoaldeko autogobernuaren mugak eta ezinak nabarmendu dira; entitate administratibo deszentralizatu hutsa izatetik gertu, bertan behera geratu da gure autogobernu estatuan alarma egoera aldarrikatu denean. Birusak erakutsi digu gordinki zer eta nor garen, eta ahulezia horrek zirt edo zart egiteko unean: lehengo autogobernu mugatura itzuli ala benetako buruz buruko harreman bati bidea eman. EAEn estatus berriaren eztabaidari ekingo dio legebiltzarrak datozen hilabeteetan, eta erabakitzeko gaitasunaren inguruko eztabaida nekez bereizi ahalko da birusaren ondorio sozioekonomikoen kudeaketatik.
- Hegoaldean bereziki politika egiteko modua bera ere krisian zegoen birusa heldu zenean. Azken berrogei urteotan indarrean egon den gobernantza ereduak oraindik ez du digeritu ETaren amaierak eta ezker abertzalearen erabateko instituzionalizatzeko ekarritako aldaketa. Orain arteko botere-sareen logika eta elkarlanean oinarritu beharreko gobernantza ez dira erraz uztartuko. Lankidetzan oinarritutako gobernantza hizpide zen lehendik ere, baina pandemiak gaia lehenetsi du, ez bairik gabe.

- Gobernantzarekin zuzenki lotuta dago ‘publiko/pribatu/herritar’ hirukiaren baitako oreka. Merkatuak gabezia nabarmenak erakutsi ditu pandemian, erakunde publikoak ere ahul aritu dira, erabakimen eskasari lidergo falta gehitu baitzaio zenbait arlotan. Hutsune horiek betetzera etorri da, mugak muga, herritarren eta eragileen ekimena. Euskal gizarte zibil antolatuaren eta udal erakundeen gaitasuna, kalera ateratzeko ezintasuna kontuan hartuta ere, azpimarratzekoa izan da konfinamendu garaian. Erabakimen politikoa ez da, hortaz, gure erakunde publikoena soilik, herritarren antolatzeko eta erabakitze gaitasuna ere ekuazioan sartu beharko litzateke: demokrazia ulertzeko modu eraberritua dago jokoan. Noren esku gaude? Zer dago gure esku? Galdera horiek maiz errepikatu dira hilabeteotan. Arlo publikoaren defentsa egitea eskatu da, baina ‘publikoa’ interes pribatuetara begira egon daiteke, edo komunera. Orain arte, bederen, gobernantza publiko hutsa –erakundeen artekoa– edo publiko/pribatua nagusitu dira batik bat, herri mailan lankidetzeta publiko/komuna eredugarria izan den arren.

Salbuespenaren kudeaketa demokratikoa posible al da?

Horrelako krisien kudeaketa ez da inoiz erraza. Salbuespen egoerak gainditu ahal izateko, diktadura komisarioa ezartzen zuten Erroman. Senatuak *dictator* baten esku uzten zuen Errepublikako botere guztia, aldi batez eta atzera itzultzeko aginduarekin. Garai hartako barbaroei aurre egiteko, argi zuten gure erakunde juridiko garrantzitsuenen sortzaile bizkor haiek agintea erabakigune bakarrera ekarri behar zela eraginkortasunaren mesedetan. Kalkulua logikoa zen erabat: albo kalteak eta sakrifizioak ekarriko dituzten erabaki zailak azkar hartu behar badira, ezin gara galdu senatarien arteko eztabaida politiko luze eta korapilatsuetan. Erasoari zirt edo zart erantzuteko, agora baino, milizia behar dugu.

Carl Schmittek ondo deskribatutako ikuspegia alboratuz, posible al da horrelako krisiak demokratikoki kudeatzea? Bai, noski.¹¹

Lehenik, hasieran agian ulergarria izan daiteke agintearen kontzentrazioa, epe oso laburrean hartu behar direlako neurriak. Birusa ez dago inoren zain, eta salbuespen egoeran ezin dira erabakiak modu deliberatzaile zabal eta luze baten bitartez hartu. Alabaina, lehen une kritikoak gaindituta, erabat bideragarria da erabakiak hartzeko modua aldatzea, mahaiaren bueltan ahots guztiak bilduz.¹² Gizarte helduan bizi gara,

eta herritar heldu gisa ordezkatu beharko gintuzkete guk hautatutako erakundeek. Izan ere, preseski horrelako krisietan hartu behar diren neurrien eraginkortasuna haien legitimitasunaren menpe dago.

Bigarrenik, 'mahai-inguru' eredu hori gurean jada indarrean dagoen arren, bertaritzen diren eta agintzen duten interesak gutxi dira, merkatuak agindutako logika ekonomikoarekin erabat uztartuta

dagoen kudeaketa teknokratikoa baita nagusi. Eta batetik gabezia dena, bestetik gehiegizkoa bilakatu da. Izan ere, aldi berean, informazioaren edo jakituria teknikoaren oligarkiatik 'oilogarkiara' pasatu baikara, oilo eta oilar *influencer* apokaliptikoak batu baitira mahaira, krisien kudeaketa zentzuduna asko zailduz. Gezurra beti baita egia baino dibertigarriagoa.

Hirugarrenik, krisi guztiak ez dira berdinak. Sistemikoa izanda ere, Zaldibarko tokiko krisian lankidetzaren ereduari ekitea bideragarriagoa da koronabirusak eragindako arazo globalean baino. Azken kasu horretan 'mahai politikoan' bildu beharreko ahotsak zenbatezinak dira. Bestalde, arrisku biologikoen kasuan –birusak eragindako gaixotasuna, oraingoan–,

Hasieran agian ulergarria izan daiteke agintearen kontzentrazioa. Alabaina, lehen une kritikoak gaindituta, erabat bideragarria da erabakiak hartzeko modua aldatzea, mahaiaren bueltan ahots guztiak bilduz

gizartearen ulerkera immunitarioa edo organizista hedatuko da, mahai-inguru horren politikotasuna ahulduz. Despolitizazioa areagotzeko kanpo etsai ideala baita birusa: kalte ‘demokratikoak’ eragiten ditu –ministroak eta pentsionistak berdin gaixotzen dira–, inork ez du ukatuko gupidarik gabe garaitu behar dela, inork ez du ezbaian jarriko etsaiaren kontra erabili beharreko bitartekoen legitimotasuna eta ez ditu inortxok justifikatuko birusak eragindako heriotzak. Politikotasunaren muina den gatazka desager daiteke, ondorioz, Zizekek (2001) aipatzen duen ‘arkipolitika’ komunitarioaren izenean. Alabaina, aldi berean, espiritu komunitarioa –zaintza partekatua, hitz larriz– sendotu egin daiteke horrelako krisietan, politikaren alderik etikoena hauspotuz. Horretan ere, anbibalentzia, edo bi irteera dituen ataka.

Amaitzeko, arestian esandakora itzuliz, krisiaren kudeaketa demokratikoaren azken oztupoak balioen ulermen garaikidearekin du zerikusia. Byung-Chul Han filosofoaren lana gogora ekarriz, bizirik irautea gure gizartearen balio nagusia bilakatu da; alegia, bizitza biologikoaren aldarean sakrifikatzen ari gara bizitza politikoa. Eta superbibentzia bera ardura guztien gaintetik jartzen badugu –seguritate indibiduala–, eztabaida politiko demokratikoak ez zaizkigu lehentasunezko gaiak irudituko. Alabaina, aldi berean, errutina sistemiko guztien erabateko suntsipena dakar pandemia honek; eta, bizitza fisiko soilak zentzua galduz gero –gimnasio, kontzertu, sagardotegi edo futbolik gabe ez baitago bizitza duinik–, bizitza duinaren nahia piztuko zaigu, bizitza fisikoa bera arriskuan jartzeko prestasuna erakusteraino: auzolana kutsakorra bezain gozagarria baita.

Zein dira eskura ditugun erantzunak?

Nihil novum sub sole, bai, akaso halaxe da, politikaren izaera lampedusatarrak inertzia izugarria baitu: ‘errealitatea’ alda dezagun –guztiz behar bada– ‘errealak’ lehen bezala jarrai dezan, errealitate antza ‘eraberrituaren’ estalpean.

Kapitalismoak badaki estatuaren esku hartzea ezinbestekoa duela krisi ziklikoak gaingaitzeko, metaketari jarraipena emateko. Estatuaren interbentzionismo keynestarrak benetako errenta banaketa noraino bermatuko duen ikusteko dago, finean gizartearen mobilizaziorako grinak emango baitu banaketaren neurria. Grina hori kontrolpean edukitzeko, sistemak beldurraren, izuaren administrazio zorrotza egingo du segur aski, aldaketa sakonegia izan ez dadin. Izurria, izurritea, izua... pentsamenduaren suspentsioa –Arendten hitzetan–, gaixotasunaren, pobreziaren edota errepresioaren mehatxua erabilia. Ondorioa ezaguna da: ultraeskuindarren agenda politikoa. Alegia, kaosa elikatzea ordenaren inposaketa bortitza ezartzeko. Narrastien garuna.

Erantzunak ez dira inoiz teknologikoak, izan biomedikoak, izan ekonomikoak. Ideologikoak dira beti. Erantzuna ez baitzaio soilik birusari eman behar, berak biluztu duen erreal sakonari baizik. Erantzunetan ere, zaharrak berri: Erdi Aroko izurrite guztiei gizateriak emandako erantzunak –ezkorrak eta baikorrak– gutxi-asko errepikatzen ari dira eta:¹³

- Nihilista pasiboa. Bi motatakoa: bata, eremitikoa, gizartetik aldentuz bizitza indibidual osasuntsua, austeritatea eta autolaguntza hobesten duena; hedonista, bestea, *carpe diem* esamoldean laburbiltzen den jarrera: «gutxirako gaudede, bizitza hauskorra da; arriskuak arrisku, goza dezagun».
- Nihilista aktiboa. Ikuspegi apokaliptikoari men egiten diona. Komunitate idealizatu baten bila, gizartearen eredu immunitarioa (Esposito 2009) hobesten duena, berdin ezkerretik edo eskuinetik, erlijiotik edo naziotik pentsatutako erantzuna. Mundua zerotik hasteko tentazioa. Penitentzia, martiriak eta garbikeria kolektiboa eskatzen duen eredua. Finean, negatibitate abstraktuarekiko zaletasuna... Nerabe heldugabearen pentsamendua, Trump edo Abascalena... Gu *first!*
- Komunitario baikorra. ‘Gu’-a (t)artekotasunean sortzen dela defendatzen duena. ‘Gure arteko tartean’ eraikitzen da immunitarioa ez den komunitatea. Humanismo

ilustratuaren jarraipen gisa uler daitekeen baikortasun antropologikoa: Zizekek dioen moduan, lortuko ez den helburuaren bilaketa zapuztuan ez da agortzen bultzada etikoa; aitzitik, ahaleginean gauzatzen da. ‘Gintza’ bihurtzen den ‘kuntza’ (Zubiaga 2014). Praxi kolektibo leku-tuaren bitartez mundua aldatzeko/hobetzeko ahalegin etengabea, konpromiso aseezina eskatzen duen injustizia egoera baten aurreko praxi etikoa eta goitik ezarri nahi den edozein ordena behetik eztabaidatuko duen erantzuna. Mobilizazio edo protesta etikoa zein den edo ez den etengabe eztabaidatzen ari garen honetan, guztien azpitik dagoen etika mobilizatzailea... Elkarrekin ekin, Arendten leloari jarraituz.

Ziurrenik, protestan bezainbeste autoantolaketa jarriko ditu jendeak indarrak, egin (ez) dezaten ekin edo zuzenean ekin, zaintza komunitarioaren logikan, agian, gurean horrek badu-eta ibilbide oparoa. Ekimen pribatua ukatu gabe, lankidetzaren publiko-komuna izan daiteke jarduera kolektibo horren marko proposa.¹⁴

Aldagai kontraesankor horien baitan ebatsiko da krisi biral honen ostekoa. Subirano bilakatu zen diktadura komisario batek eraitsi zuen Errepublika erromatarra. Agambenek esan bezala, ikusteko dago gurean aspaldian ezarri zen diktadura subiranoa koronabirusaren pandemiak berretsiko ote duen. Beraz, krisia gainditzeko ordaindu beharreko prezioa erabakita duen kapitalaren diktaduraren jarraipena izango dugun, eta, behin gaindituta, ‘negozioak betikoan’ jarraituko duen, ala, kontrara, egoera apokaliptikoari atea zabalduko ote dion pandemiak. Alegia, mundua berriro, zerotik berrabiatzeko aukera emango ote duen krisi honek, utopiaren esperantza saltzen diguten distopia biopolitikoek erakusten diguten moduan. Aukeran, *The Book of Eli* (2010), edo diktadura monoteista eraberritu sortzez garbia; *The Road* (2009) filmaren hondamendiaren osteko grina humanistikoa ala Fritz Langek *Metropolis*-en (1927) iradokitzen digun klaseen arteko elkartasun askea. Gogora dezagun 2008ko krisian ere

sistema osoa eraldatzeko ilusio utopikoa zabaldu zela... Alferrik. Ea oraingoan.

Amaitzeko, JAKINEN azken zenbaki bikoitzean jasotako Joxe Azurmendiren hitzak gogoratuko ditugu: gure mitoetan –auzolanean, besteak beste– oinarritutako utopia apal bat behar dugu. Eta, ildo beretik, Forsten (2015) irakaspenari jarraituz, distopiaren mamua bere baitan ezkutatzen ez duen utopia txiki horietako bat. 🌱

Oharrak

1. Erretrovirus batek ekarritako kode genetikoak egin gaitu ugaztun (ikus Zimmer 2011).
2. Euskal akademiako profesionalak berriki –konfinamendu garaian– bultzatutako manifestuak argi asko kokatu du pandemia hau maila globalean bizi dugun krisi ekologikoaren baitan, eta ‘ekonomia ekologikoaren’ aldeko aldarria plazaratu du (ikus <https://euskalherriapost-covid19.eus>).
3. Aduentzat koronabirus honen familia aski ezaguna zen. Ikus Quammenen (2020) lan zirraragarria.
4. Zonbien narratibaren azterketa zorrotza Itoitz R. Jusue ikertzaileak (2017) egin du.
5. «Akontezimenduak, definizioz, errutinazko prozedurak eta prozesuak eteten dituzten gertakizunak dira; garrantzizko ezer gertatuko ez zen munduan soilik izango lirateke egiazkoak futurologoen aurreikuspenak. Etorkizunera begirako aurreikuspenak oraingo prozedura eta prozesu automatikoen proiektzioak besterik ez dira, gertagarriak liratekeenak baldin eta gizakion ekimenik edo ustekabekorik ez balego; ekintza edo istripu orok, onerako edo txarrerako, aurreikuspena mugitzen eta frogatzen deneko markoaren egitura guztiz suntsitzen du. Proudhonek gain-gainetiko oharrak –ustekabearen oparotasunak aise gaintitzen du estatu-politikariaren zuhurtzia–, zorionez, egia izaten jarraitzen du» (Young-Bruehl 2020).
6. 1918ko gripeari lotutako pandemia garaian ere, ‘normalitateari’ eusteko ahaleginak ondorio larriak izan zituen (ikus Dicke 2014).
7. Toni Negriren ekarpena ongi jaso du Gloria Seoanek (2015).

8. 'Itxi' eta 'etxe' hitzek jatorri etimologiko berbera omen dute. Itxituraren logika politikoaz lan interesgarria: Brown (2015).
9. Pribatizazioa egungo joera sistemikoa da, arlo guztietan sumatzen dena, Jule Goikoetxeak (2017) deskribatu duen moduan.
10. Herritarren Segurtasun Legea (2015/4 LO) eta Kode Penalaren aldaketa, 2015ean indarrean jarri zirenak.
11. Gai horren inguruan tesia osatzen ari da Oier Zeberio ikertzaile gaztea (www.eulixe.com/articulo/reportajes/seguridad-vs-democracia-tiempos-coronavirus-parte-i/20200525173017019546.html).
12. Ulrich Beckek (2002) aspaldian proposatutako ereduari jarraituz.
13. Simon Critchleyren (2010) jatorrizko eskema bat zabaldu eta egokitu dugu hemen.
14. Jakin Jardunaldi honetan Errenteriako eta Usurbilgo udalen esperimentzia aberatsa ezagutuko dugu, bi alkateen eskutik: Aizpea Otaegi eta Agurtzane Solaberrieta, hurrenez hurren.

Bibliografia

- Agamben, Giorgio (2010): *Homo Sacer. El poder soberano y la nuda vida*, Valentzia, Pre-Textos.
- Arendt, Hannah (2015): *La promesa de la política*, Bartzelona, Planeta.
- Beck, Ulrich (2002): *La sociedad del riesgo global*, Madril, Siglo XXI.
- Brown, Wendy (2015): *Estados amurallados. Soberanías en declive*, Bartzelona, Herder.
- Byung-Chul Han (2020): *La desaparición de los rituales*, Bartzelona, Herder.
- Critchley, Simon (2010): *La demanda infinita. La ética del compromiso y la política de la resistencia*, Bartzelona, Marbot.
- Danowsky, Deborah; Viveiros de Castro, Eduardo (2019): *¿Hay un mundo por venir? Ensayo sobre los miedos y los fines*, Buenos Aires, Caja Negra.
- Dicke, Tom (2014): 'Waiting for the Flu. Cognitive Inertia and the Spanish Influenza Pandemic of 1918-19', *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 70(2).
- Esposito, Roberto (2009): *Comunidad, inmunidad y biopolítica*, Bartzelona, Herder.
- Fisher, Mark (2016): *Realismo capitalista. ¿No hay alternativa?*, Buenos Aires, Caja Negra.
- Forst, Rainer (2015): *Justificación y crítica. Perspectivas de una teoría crítica de la política*, Madril, Katz.

- Friedrich, Sebastian *et al.* (2018): *La sociedad del rendimiento. Cómo el neoliberalismo impregna nuestras vidas*, Iruñea, Katakarak.
- Goikoetxea, Jule (2017): *Demokraziaren pribatizazioa*, Donostia, Elkar.
- Jusue, Itoitz R. (2017): *The Politics of the Zombie in World War Z. Discourses on Invasion, Security and Heteronormative Resilience in Neoliberalism* (www.academia.edu/34596646/The_Politics_of_the_Zombie_in_World_War_Z_Discourses_on_Invasion_Security_and_Heteronormative_Resilience_in_Neoliberalism).
- Martinez Lizarduikoa, Alfonso (1998): *Euskal zibilizazioa*, Donostia, Gaiak.
- Mbembe, Achille (2011): *Necropolítica*, Bartzelona, Melusina.
- Morlino, Leonardo (1988): *Cómo cambian los regímenes políticos*, Madrid, CES.
- Quammen, David (2020): *Contagio. La evolución de las pandemias*, Bartzelona, Debate.
- Sadin, Éric (2020): *La inteligencia artificial o el desafío del siglo. Anatomía de un antihumanismo radical*, Buenos Aires, Caja Negra.
- Seoane, Gloria (2015): 'El acontecimiento biopolítico como forma de resistencia', *Astrolabio* 17, 53-60.
- Tilly, Charles; Wood, Lesley J. (2010): *Los movimientos sociales, 1768-2008. Desde sus orígenes hasta Facebook*, Bartzelona, Crítica.
- Young-Bruehl, Elizabeth (2020): *Arendt. Una biografía*, Bartzelona, Paidós.
- Zapiain, Markos (2006): *Ia guztiaren funtsa. Kojève globalizatzaile*, Donostia, Jakin. *Jakin Irakurgaiak* bilduma 33.
- Zimmer, Carl (2011): *Un planeta de virus*, Madrid, Capitán Swing.
- Zizek, Slavoj (2001): *El espinoso sujeto. El centro ausente de la ontología política*, Bartzelona, Paidós.
- Zubiaga, Mario (2014): "Kuntza'-tik 'gintza'-ra", *Naiz*, 2014-11-30 (www.naiz.eus/eu/iritzia/articulos/kuntza-tik-gintza-ra).